

ГЛЫТОК ЖЫВОЙ ВАДЫ

У кожнага з нас шчаслівыя імгненні жыцця абавязкова звязаны з людзьмі, што пакінулі ў нашых сэрцах незабыўныя ўражання. Я ўдзячна лёсу за сустрэчу з Барысам Васільевічам Стральцовым, магчымаць працаваць з ім у адным калектыве. І хоць я не была яго студэнткай, але лічу яго сваім Настаўнікам.

Ён быў ва ўсім адметны: у сваёй творчай індывідуальнасці, у якой гарманічна спалучаліся публіцыстычны, мастацкі і навуковы напрамкі, у грамадзянскай пазіцыі, дзе заўсёды прысутнічала ўласнае меркаванне – важнае, абгрунтаванае; у незвычайнай абаяльнасці, адкрытасці; ва ўласцівым яму пачуцці гумару і самаіроніі, у сяброўстве, дзе былі шчырасць, цеплыня, добразычлівасць, прыязнасць, гатоўнасць дапамагчы, падтрымаць; у бязмежнай любові да сваіх родных і блізкіх.

Б.В. Стральцоў знаходзіўся ў несупынным творчым пошуку, хацеў паспрабаваць сябе ў розных відах дзейнасці і з маладых гадоў мэтанакіравана рабіў гэта. Жыццёвыя этапы Б.В. Стральцова, напоўненыя напружанай працай, засведчым паслядоўнасць яго дзеянняў і заканамернасць шматлікіх творчых дасягненняў. Ён быў вельмі таленавітым чалавекам, да таго ж – няўрымслівым, энергічным.

А яшчэ ён быў жыццялюб, нягледзячы на тое, што належаў да пакалення падлеткаў, якіх жорстка апаліла вайна, але, як казаў сам Барыс Васільевіч, «дзякуй Богу, не зрабіла жорсткімі» [2, с. 148].

Насычаная журналісцкая праца абумовіла зварот Б.В. Стральцова да мастацкай прозы. «Журналісты, узбагаціўшыся ў ходзе практычнай работы жыццёвым вопытам, шматфарматнымі назіраннямі, становяцца пісьменнікамі» [1, с. 3], – адзначаў ён, маючы на ўвазе і сябе. У кнізе «Капуснік, або Лад жыцця» (2007) ён напісаў: «Знаёмствы, заведзеныя падчас работы ў газеце «Савецкая Радзіма» асобнымі эпізодамі, а то і сюжэтнай канвой значацца ў мастацкіх творах, якія я пачаў пісаць пазней, калі назапасіў жыццёвага вопыту, назіранняў, навучыўся вобразна ўспрымаць праявы навакольнага свету, зразумеў, што такое творчае ўяўленне, вызначыў для сябе межы творчай фантазіі» [1, с. 74].

Шмат карыснага для пісьменніцкай дзейнасці дала праца ў «Чырвонай змене», на старонках якой: вядомыя пісьменнікі «друкавалі вершы, прозу, эсэ, збіраліся гуртам у літаратурным аб'яднанні, абмяркоўвалі свае творы, раіліся, спрачаліся, рукаліся на дружбу» [2, с. 84].

Барыс Васільевіч засведчыў таксама, што работа ў «Звяздзе» ўмацавала яго навыкі не толькі ў публіцыстычнай, але і ў мастацкай творчасці, асабліва

ў тыя гады, калі ён быў загадчыкам аддзела літаратуры і мастацтва і меў добрыя сувязі з творчымі арганізацыямі рэспублікі [2, с. 88]. Журналісцкія камандзіроўкі дапамагалі назапашваць матэрыял для мастацкай творчасці. «А вось калі выпадалі свабодныя журналісцкія вандроўкі і нада мною не вісела рэдакцыйная «апертыўка», я шукаў душэўна багатых людзей, якія б маглі стаць прататыпамі дзеючых асоб мастацкіх твораў, намячаў сюжэты» [2, с. 94], – успамінаў ён.

Шматгранны талент Б.В. Стральцова раскрыўся ва ўсіх напрамках яго творчай дзейнасці – журналісцкай, пісьменніцкай, навуковай і выкладчыцкай – дзе ён паўстае як Прафесіянал, Майстар, Настаўнік. І ўсё ж, як мне падаецца, яго творчая асоба, чалавечая сутнасць найбольш яркава выявілася ў мастацкай прозе, у прыватнасці, у абразках – любімай жанравай форме адлюстравання рэчаіснасці, цесна звязанай з журналісцкай творчасцю. У анатацыі да кнігі «Чарадзейны туман» (2000) адзначаецца: «Абразкі Барыса Стральцова – гэта арыгінальныя лірычныя навелы, у асяродак якіх закладзены выразны публіцыстычны пачатак. Жыццёвая канкрэтыка (убачанае, пачутае, перажытае самім аўтарам) арганічна спалучаецца з творчым домыслам, стрыманай пісьменніцкай фантазіяй. Сюжэтная арганізацыя, формы ўвасаблення мастацкай ідэі розныя – ад мастацкага рэпартажу да іранічна-гумарыстычнага аповяду і лірычнай споведзі».

Б.В. Стральцоў тлумачыць, што ў яго абразках «рэальныя факты асмужваюцца взлюмам творчай фантазіі» [3, с. 55], а ён, ведаючы, што такое магія друкаванага слова, пераказваючы жыццёвыя гісторыі, дзе многія персанажы маюць канкрэтныя прататыпаў, не называе сапраўдных прозвішчаў, спрабуе «не дабаўляць нічога ад сябе». «Толькі літаратурная апрацоўка і, можа, няўлоўнае зьяненне лёгкага домыслу» [3, с. 26], – з гумарам адзначае аўтар. Ён звяртае ўвагу чытача на важнасць аўтарскіх асацыяцый у абразках, на «сувязь – нярэдка патаемную, няўлоўную – паміж рознымі ўяўленнямі, пачуццямі, рэчамі» і падкрэслівае, што асацыяцыі ўзнікаюць не на голым месцы. «Штуршком заўсёды бываюць жыццёвыя выпадкі і калізіі» [3, с. 78].

На пытанне, калі ён працуе над сваімі творамі (раніцай, днём, ноччу?) Б.В. Стральцоў адказаў так: «Сур'езныя рэчы пішу раніцай, на свежую галаву; пераходныя, нескладаныя – днём... Раман і аповесці ствараліся ў асноўным таксама раніцай. А вось свае «абразкі» (кароткія навелы) пішу па натхненні, у любы час сутак, іншы раз выкарыстоўваю і бяссонніцу» [3, с. 149].

Абразкі Б.В. Стральцова – гэта заўважаныя пранікнёным зрокам журналіста і пісьменніка фрагменты рэчаіснасці, аб'яднаныя асобай аўтара: пейзажныя замалёўкі, жыццёвыя гісторыі, філасофскі роздум, асацыяцыі,

успаміны, мроі, лірычная споведзь. Пісьменнік здольны ўбачыць незвычайнае ў звычайным, адрозніць істотнае ад дробязнага, сапраўднае ад прывіднага, зазірнуць у глыбіні чалавечай душы, паразважаць над таямніцамі Сусвету, раскрыць сваё захапленне жыццём, якое ён успрымае як цуд.

Аўтар нібы ўгаворвае сваіх чытачоў заўважаць прыгажосць прыроды, быць спагадлівымі адзін да аднаго, быць шчырымі ў каханні, сяброўстве. У абразках адбіваецца розны настрой аўтара: лірычны, узнёслы, рамантычны, радасны, тужлівы, элегічны, філасофскі, гумарыстычна-іранічны і інш.

Кожная лірычная навела ўтрымлівае аўтарскі падтэкст, высновы, якія іншы раз набываюць афарыстычнае гучанне.

Як даследчык Б.В. Стральцоў звяртаўся да асэнсавання асобы аўтара ў лірычнай прозе, абапіраючыся, вядома, і на свой пісьменніцкі вопыт. Ён адзначаў: «Стваральнік лірычнай прозы ўваходзіць у твор з атрыбутамі ўласнага жыцця і робіць гэта не апасродкавана, а напрамую, раскрываючы сутнасць асобы аўтара» [1, с. 50].

Немагчыма без захаплення гаварыць пра мову абразкоў Б.В. Стральцова, якая вызначаецца лексічным і сінтаксічным багаццем. Рыхтуючы будучых студэнтаў мы, выкладчыкі, не стамляемся паўтараць: «Вучыцеся працаваць са Словам!». На лекцыях па сучаснай беларускай літаратуры я зачытваю ўрывак з абразка Барыса Васільевіча «Чарадзейны туман», каб студэнты адчулі прыгажосць і самабытнасць беларускай мовы: «Прачніцеся додніцай, на самым краёчку досвітку. Тады, калі сонца яшчэ не выглянула з-за небасхілу, і толькі бледна-пурпуровая, падзалочаная альбо жоўтая з просінню ці з лілаватай падсветкай паласа пазначылася паміж размытым блакітам неба і падцемненымі фарбамі зямлі. Прачніцеся сёння, прачніцеся заўтра, паслязаўтра... І кожны раз вас будзе чакаць цуд, які не перадаць пэндзлем ніводзін, нават самы таленавіты мастак. Гэты цуд не паўтараецца. Ён кожнай додніцай нечым адметны. І кожны раз поўніць душу спакойнай радасцю, ціхім замілаваннем, надзеяй і чаканнем чагосьці добрага, незвычайнага, таямнічага» [3, с. 42].

Адзін з мастацкіх прыёмаў Б.В. Стральцова – зварот да чытачоў, як, напрыклад, у абразку «Шчаслівыя». Спачатку аўтар распавядае пра электрычку, перапоўненую людзьмі, сярод якіх шмат дачнікаў, асабліва ў выхадныя дні. Хто з нас не бачыў такое? Аднак пісьменнік раіць засяродзіцца на адной дэталі: «Вы звярталі ўвагу на іх рукі? Налітыя цяжарам, натруджаныя, яны амаль ва ўсіх ляжаць на каленях. А твары? Нават з-пад загару прабіваецца шэрасць. Гэта ад заўсёднага клопату, турбот, трывогі за свой маленькі ўраджай» [3, с. 4].

І адразу ж позірк аўтара скіроўваецца ў іншы бок: «У сярэдзіне вагона сядзелі побач двое. Мужчына і жанчына. У гэткай жа не святочнай вопратцы, як і астатнія, але нечым адметныя. Можа, скрытай замілаванасцю на

тварах» [3, с. 5]. Раптам мужчына дастаў з брызентавага чахла гітару, зрабіў некалькі струнных перабораў і заспяваў, да «нямоцнага мяккага барытону» далучыўся жаночы голас. Гучалі старадаўнія рамансы. Аўтар паказвае, як мяняецца настрой людзей, што знаходзяцца ў электрычцы. «Вагон прыціх, быццам затаіўся, галовы павярнуліся ў бок імправізаванага дуэта», «усе вакол сядзелі прыкметна ўсхваляваныя, з прасветленымі тварамі» [3, с. 5]. Відаць, «спевакі абудзілі ў людзей іхнія душэўныя струны і галасы», «разварушылі смутныя ўспаміны, асабліва ў тых, хто перажыў расчараванне ў каханні» [3, с. 6]. Нехта з пажыраў прамовіў: «Шчаслівыя!». І вось мы ўжо разам з пісьменнікам шукаем адказ на пытанне: «Што такое шчасце?».

Незабыўнае ўражанне пакідаюць абразкі пра каханне. У абразку «Чым пахне сонечнае святло», якім пачынаецца кніга «Чарадзейны туман», перадаецца настрой закаханага чалавека, адчуваннямі якога, здаецца, напоўнена ўсё навокал: «Ноч была светлая, вэлюмна празрыстая, ціхмяна задумлівая. Ніводнага гуку – нямая ціша, сонны спакой прыроды. А над усім гэтым – поўня... То была казка. А самым казачным было месячнае святло, якое адразу ахутала мяне, пранікла ў душу і нейкай лёгкай тугою легла на сэрца. І дзіва дзіўнае: мне памроілася, што месячнае святло пахне» [3, с. 3]. І гэта, як падаецца аўтару, быў пах лясной фіялкі – такі водар тонкіх духоў зыходзіў ад валасоў жанчыны, якая яму падабаецца і з якой ён нядаўна танцаваў на факультэцкім вечары.

Аўтар дзеліцца сваёй радасцю з чытачамі, дае ім спадзяванне на шчасце. «Не абавязкова кожнаму поўня (апавязкова поўня!) будзе слаць тонкі пах начной фіялкі. Ва ўсіх гэта будзе па-рознаму. Вунь колькі прырода падарыла нам кветак. У кожнай свой пах, свой водар. Трэба толькі быць крышачку закаханым, у адпаведным настроі душы – і тады месячнае святло падорыць вам цуд» [3, с. 4].

Адметную танальнасць маюць абразкі, дзе адлюстравана аўтарскае ўспрыманне прыроды: лес, луг, месячнае святло, туман, навальніца, вецер, поры года і іншае. Неаднойчы Б.В. Стральцоў выказаў сваё захапленне лесам. «Да самазабыцця люблю лес. Гэта Божы храм, які прыносіць заспакаенне; стымулюе творчае азарэнне» [2, с. 10].

«Я не хаджу ў лес кампаніяй. Люблю блукаць адзін. Асабліва ў грыбную пару... Напачатку думаецца пра рознае, нават сюжэты для апавяданняў і абразкоў нібыта самі развіваюцца. А потым лес цалкам бярэ цябе ў палон. Заспакаенне, замілаванне, лагодная ўрачыстасць, пачуццё дабрыні – нібыта ты ў храме, толькі замест купала над табой зялёныя, пранізаныя сонечнымі прасветамі шаты» [3, с. 7].

Непаўторнае апісанне бяроз знойдзем мы ў абразку «Бярозавы семярык»: «Першы раз сёлетняй вясной я ўвайшоў ў лес, калі плакалі бярозы. Аднолькава плакалі і старыя дрэвы з шурпата-гузаватай шэрай карой,

і маладыя бярозкі, шчыльна захінутыя ад самага падножжа да першых галін у бялюткія атласныя прасцінкі, якія прырода размалявала чорнымі прадаўгаватымі рыскамі» [3, с. 6].

У абразку «Чаканне жывой вады», які быў надрукаваны ў «Звяздзе» з нагоды 80-годдзя Барыса Васільевіча, аўтар зноў звяртаецца да любімай тэмы і апавядае, як напрудвесні ногі самі прывялі яго да заповітнага бярозавага гаю. «Некалі я тут рабіў падсочку. Потым адумаўся. Шкада мне стала бяроз. Мне здалася, што параненыя дрэвы плачуць. Але ўвесну, калі прагнуцца бярозы і пачнуць смактаць сокі зямлі, я прыходжу і раблю на белай кары адной з бяроз невялікі надрэз і прымацоўваю пад ім кляновы латочак...Колькі казак у народзе складзена пра жывую і мёртвую ваду. Дык вось, мне здаецца, што бярозавы сок – гэта і ёсць жывая вада».

Завяршаючы размову пра абразкі Б.В. Стральцова, прысвечаныя прыродзе, хачу сказаць наступнае. Калі перачытваеш іх, нараджаецца адчуванне, быццам ты апынуўся вясной ў беластвольным гаі і п'еш пахучы бярозавік. І ён, як жывая вада, абуджае тваю энергію, пачуцці, напаўняе істоту жыватворнай сілай зямлі. Гэта сапраўднае мастацтва.

Літаратура

1. Стральцоў, Б.В. Асновы літаратурна-мастацкай творчасці: Вучэб.-метад. дапаможнік: У 2 ч. Ч.І / Б.В. Стральцоў. – Мінск, БДУ, 1999. – 66 с.
2. Стральцоў, Б.В. Капуснік, або Лад жыцця / Б.В. Стральцоў. – Мінск: ВЭВЭР, 2007. – 170 с.
3. Стральцоў, Б.В. Чарадзейны туман / Б.В. Стральцоў. – Мінск: Выдавецтва «Беларускі дом друку», 2000. – 110 с.

Дмитрий Дроздов

Белорусский государственный университет

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ ТЕХНОЛОГИЙ СОЗДАНИЯ ЖУРНАЛИСТСКОГО КОНТЕНТА

Дилемму сочетания подсознательного и рационального начал в процессе творчества сформулировал в свое время еще А.С. Пушкин, который в «Маленьких трагедиях» противопоставил Моцарта и Сальери, ничем не ограничиваемый полет творческой фантазии и «гармонию, поверенную алгеброй». Безусловно, суть вопроса заключается здесь в определении самого феномена искусства, во всестороннем анализе его многочисленных проявлений, особенно в XX веке, когда именно массовая культура стала определяющим фактором развития общества, а средства массовой информации приобрели статус важнейшего социального института.